

STÁTNI OKRESNÍ ARCHIV CHEB

Název archivní pomůcky: **Archiv obce Podhradí**

Časové rozmezí: **1850 - 1945**

Druh archivní pomůcky: **inventář**

Číslo listu JAF: **677**

Evidenční číslo pomůcky: **1433**

Zpracoval: **Karel Halla**

Místo: **Cheb**

Rok: **2005**

OBSAH

Úvod.....	3 - 8
I. Vývoj původce fondu.....	3 - 6
II. Vývoj a dějiny fondu.....	6
III. Archivní charakteristika fondu.....	6 - 7
IV. Stručný rozbor obsahu fondu.....	8
V. Záznam o uspořádání fondu a vyhotovení pomůcky.....	8
Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury.....	9
Inventární seznam.....	10 - 14
Tiráž.....	15

ÚVOD

I. Vývoj původce fondu

Obec Podhradí (německy Neuberg) se rozkládá asi 4 km severně od města Aš. První písemná zmínka o Podhradí pochází z roku 1288¹. Hrad se vsí byl tehdy v majetku fojtů z Plavna. Jejich many se v 2. polovině 13. století stávají páni z Neubergu. Roku 1322 se stávají chebskými many. Majetek tohoto rodu se ve 14. století značně rozrostl a zasahoval z Chebska až do saského Vogtlandu. Neubergové se významnou měrou podíleli na boji bývalé ministeriality proti Chebu a dlouho se bránili nadvládě tohoto města. Když pak byli v 80. letech 14. století definitivně poraženi, prodali všechny své zbylé majetky na Chebsku a odstěhovali se z oblasti.²

Většinu držav Neubergů získal po roce 1395 rod Zedtwitzů. Prvním majitelem se stal Konrád Zedtwitz, který podhradské panství vyženil s Hedvikou z Neubergu. Panství za něj spravoval jeho otec Petr Zedtwitz. V krátké době se mu podařilo konsolidovat neubergské statky a uzavřít s městem Chebem příměří. Roku 1422 vyjmul císař Zikmund Lucemburský definitivně Ašsko s Podhradím ze soudní pravomoci Chebu a celá oblast se dále samostatně vyvíjela jako přímé české léno.³ Spory s Chebem však přetrvaly až do konce 15. století.

V 16. století ovlivnilo život na neuberském panství přijetí augsburského vyznání. Dle regule „cuius regio, eius religio“ se i po bitvě na Bílé hoře stalo Ašsko spolu s centrem panství v Podhradí jedinou evangelickou enklávou v rakouském mocnářství.

Kolem roku 1616 se Zedtwitzové z Podhradí rozdělili na dvě větve, z nichž jedna držela Podhradí a druhá Kopaniny. Na přelomu 17. a 18. století bylo panství rozděleno už na čtyři části: starý úděl Podhradí tzv. Horní zámek - Oberschloss, Kopaniny - Krugsreuth, Krásná u Aše – Schönbach bei Asch a tzv. Nový zámek-Smrčiny – Neuschloss-Sorg v Podhradí. K dalšímu rozdělení Podhradí došlo ještě na počátku 18. století, kdy se z původního statku Horní zámek Podhradí vyčlenilo pro Jana Kryštofa von Zedtwitz nové zboží zvané pro odlišení Dolní zámek – Unterschloss.

---

¹Gradl, H., Monumenta Egrana (dále jen ME), Eger, 1886, č. 345.

²Kubů, F., Štaufská ministerialita na Chebsku, Cheb 1997, str. 76.

³cf. k tomu Úlovec, J., Hrady, zámky a tvrze na Chebsku, Cheb 1998, str. 175an.

Koncem 18. a v průběhu 19. století Zedtwitzové vlastnili na Ašsku několik zboží, které v jejich majetku zůstalo většinou až do roku 1945. Pouze část Smrčiny – Sorg byla po roce 1900 prodána příbuznému Zedtwitzů Vilému Fischerovi.⁴

Díky nepříznivým klimatickým poměrům a kamenité půdě se v Podhradí nedařilo zemědělství. Obyvatelstvo se orientovalo především na řemeslnou výrobu a chov dobytka. Najdeme zde množství uhlířů, smolařů, včelařů, dráteníků, ševců, krejčích, bednářů, kolářů, papírníků, pastevců a řezníků. Již v 18. století se začíná rozvíjet i pěstování lnu a s tím spojené soukenictví. To vytvořilo i odrazový můstek pro rychlý rozvoj textilní výroby v regionu.

Podhradí tvořilo spolu s Hranicemi u Aše filiálky ašského kostela Svatého Osvalda, později Svaté Trojice. Patronátní práva vlastnila ašská komenda Řádu německých rytířů již od roku 1270. Stavba kostela v Podhradí byla započata roku 1470, trvala do roku 1490 a jejím donátorem se stal Heinz von Zedtwitz. Pastorem podhradského kostela Svatého Pastýře se stal ašský diakon. Fara byla v obci postavena až roku 1903, kdy Podhradí byl přidělen také první farář.⁵

První chlapecká škola byla v obci postavena roku 1717. 2 února 1833 byla otevřena také druhá dívčí třída. Vzhledem k velikosti obce a počtu žáků bylo nutné, aby vyučování probíhalo i v dalších domech. Vyučovalo se tedy v domech č.p. 57, 51, 149, 42 a také na Horním zámku. Na zasedání obecního zastupitelstva roku 1875 bylo rozhodnuto o stavbě nové školní budovy na místě domu č.p. 52, který byl zbořen. Kolaudace nové školní budovy proběhla 5. listopadu 1876 a již 15. listopadu se do budovy přemístila první třída s žáky, 1878 to již byla trojtřídka a 1894 čtyřtřídka. Roku 1906 musela být zřízena ještě jedna paralelní třída.⁶

Území historického Ašska bylo roku 1850 doplněno o obce Hazlov – Haslau, Polná – Hirschfeld a Skalka – Rommersreuth a byl tak vytvořen jeden politický okres s příslušnými c.k. úřady. Roku 1868 bylo zřízeno c.k. Okresní hejtmanství v Aši, přičemž Podhradí tvořilo samostatné alodium náležející rodu Zedtwitzů. K obci Podhradí ještě patřily osady Kamenná osada – Steinpöhl, Elfhausen (bez českého ekvivalentu) s Raubhäuser (bez českého ekvivalentu) a Smrčinami – Sorg, Studánka – Thonbrunn,

---

⁴tamtéž

⁵SOKA Cheb, fond č. 677, Pamětní kniha obce Podhradí, fol. 54.

⁶SOKA Cheb, fond č. 677, Pamětní kniha obce Podhradí, fol. 48.

Kopaniny – Krugsreuth a Doubrava – Grün. Od obce Podhradí se odtrhly a vytvořily samostatné obce osady Studánka 1909, Doubrava 1912 a Kopaniny 1920.⁷

K roku 1840 je v Podhradí a Kamenné osadě celkem evidováno 1950 obyvatel⁸, r. 1850 1919 obyv., r. 1857 1831 obyv., r. 1869 1885 obyv. a 234 domů, r. 1880 1928 obyv. a 234 domů, r. 1890 1986 obyv. a 252 domů, r. 1900 2109 obyv. a 257 domů, r. 1910 2373 obyv. a 289 domů, r. 1921 2009 obyv. a 286 domů, r. 1930 2002 obyvatel a 305 domů.⁹

Obecní zastupitelstvo po roce 1850 tvořilo 24 radních. Po novelizaci obecního zřízení roku 1919 se počet radních zvýšil na 30 členů.

Před zrušením patrimoniálního zřízení v roce 1848 a vznikem obecní samosprávy měla zedtwitzovská vrchnost právo jmenovat vlastní rychtáře.

Johann Michael Spengler	1744 -1774
Johannes Möschler	1774
Johann Balthasar Käppel	1785
Johann Peter Käppel	1796

Volby do obecního zastupitelstva se konaly jako ve většině obcí roku 1850. Níže jsou uvedena jména starostů s jejich funkčním obdobím:

Johann Jacob	1850 -1855
Erhardt Jäger	1855 -1870
Johann Ludwig	1870 -1879
Christof Jäger	1879 -1896
Gustav Riedel	1896 -1919
Johann Höfer	1919 -1921
Richard Jäger	1921
Christian Hofmann	1922 (vedoucí správní komise)
Ferdinand Jäger	1923 -1931
Clement Purrucker	1931 -1933
Albin Martin	1933 -1938
Wilhelm Jäger	1938 -1939
Ernst Wagner	1939 -1945

⁷SOKA Cheb, fond č. 677, Pamětní kniha obce Podhradí, fol. 13.

⁸tamtéž

⁹Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970, Praha 1978, str. 340-341; SOKA Cheb, fond č. 677, Pamětní kniha obce Podhradí, fol 13, uvádí k roku 1930 2003 obyvatel.

II. Vývoj a dějiny fondu

O uložení fondu před převzetím do SOkA Cheb nelze z dochovaného materiálu říci nic bližšího. Pravděpodobně byl uložen v prostorách obecního úřadu. Záznam o předání nebyl vyhotoven.

Některé části archivu byly pravděpodobně uloženy i v zedtwitzovském archivu na Horním zámku v Podhradí. Při požáru zámku 29.9. 1902 bylo zničeno velké množství archiválií, které přímo souvisely s fungováním obce po třicetileté válce. Nepodařilo se dohledat další části fondu uložené v jiných fondech.

Písemnosti byly předávány do SOkA Cheb v následujícím pořadí:

1. 12.7. 1954, přír. číslo 16/98, 0,03 bm (1 kronika) z let 1931-1938; nalezeno bez záznamu o převzetí
2. 15.9. 1993, přír. číslo 1098; 0,26 bm (7 knih a 2 kartony) z let 1882-1945; nalezeno bez záznamu o převzetí
3. 15.12. 1999, přír. číslo 14/99; 0,03 bm (1 kniha, 1 složka) z let 1923-1944; nalezeno při zpracovávání fondu č. 386 – MNV Podhradí, č.j. 839/99

III. Archivní charakteristika fondu

Časové rozpětí fondu je ohraničeno lety 1850 – 1945.

Fond byl uspořádán dle k Metodického návodu na pořádání a inventarizaci fondů Archiv obce Z. Martínka (ASMV v Praze, dne 31. ledna 2000, č.j. AS/1-284/2000) s přihlédnutím k článku Marie Mackové, K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, Archivní časopis 49/4, 1999, str. 235-240.

V průběhu pořádání fondu nebyly žádné písemnosti určeny k vnitřní skartaci. Fond je torzovitý a nepoškozený. Fond je zařazen do II. kategorie.

Vzhledem k torzovitosti fondu bylo zpracovatelem vytvořeno následující umělé pořádací schéma vycházející z výše uvedené metodiky Z. Martínka.

<u>I. Knihy</u>	<u>inv. j.</u>
1. Knihy všeobecné správy obce	1-2
2. Knihy správy obecního majetku	3-4
3. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku	5-9
4. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech	10
<u>II. Spisový materiál</u>	
II.1 Spisy	
1. Obec a její správa	
1.1 Evidence občanů, domovské právo	11
1.2 Všeobecná správní činnost obce	12-14
2. Správa obecního majetku	
2.1 Evidence obecního majetku	15-16
3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek	
3.1 Evidence pobytu	17-19
3.2 Trhy a zásobování	20-25
3.3 Zdravotní a veterinární záležitosti	26-27
3.4 Stavební záležitosti	28-29
4. Péče o veřejné ústavy a zařízení	
4.1 Sociální péče	30-31
5. Spolupůsobení ve státních záležitostech	
5.1 Vojenské záležitosti	32-33
5.2 Záležitosti daňové a katastrální	34
5.3 Soudní záležitosti	35-36
5.4 Zemědělství, lesnictví, myslivost, rybolov	37-40
<u>III. Účetní materiál</u>	
III.1 Účetní přílohy	41
<u>IV. Ostatní materiál</u>	
IV. 1 Plány	42

Při pořádání byly nalezeny spisy 3 jiných původců a z fondu vyčleněny. Jedná se o následující písemnosti:

Fond č. 386 – Místní národní výbor Podhradí 0,01 bm

1. Žádost MUDr. Joachima von Zedtwitz o Čsl. státní občanství z roku 1947

Fond č. 655 – Správa majetku Zedtwitzů Podhradí 0,01 bm

1. Seznam odběratelů pitné vody u let 1942-1946
2. Samozásobení potravinami – zabíjačky na statku Sorg z let 1941-1943
3. Přípravná jednání o stavbě zedtwitzovského vodovodu v Podhradí s přiloženým rozborem vody z roku 1936

Fond č. 751 – Tělocvičný spolek Podhradí 0,01 bm

1. divadelní hra „Trutz Teufel und Tod“ kolem roku 1930
2. povolení k pořádání kulturních akcí z let 1925-1943

Fyzický stav fondu je uspokojivý a není třeba žádného restaurátorského zásahu.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Většina materiálu je psána německy. Pouze u inv. č. 11 se na formuláři domovských listů vyskytuje i český jazyk.

Fond obsahuje písemnosti, které především ocení badatelé v oblasti historické demografie. Částečně lze fond využít i pro studium okupační správy obcí. Vzhledem ke značné torzovitosti fondu je však třeba konfrontace s dalšími geograficky příslušnými fondy.

V. Záznam o uspořádání a vyhotovení pomůcky

Fond uspořádal a pomůcku sestavil Karel Halla v roce 2004 ve Státním okresním archivu v Chebu.

Cheb, 12. 9. 2005

Karel Halla

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury**Prameny:**

SOkA Cheb, Archiv obce Podhradí.

SOkA Cheb, Místní národní výbor Podhradí.

SOkA Cheb, Správa majetku Zedtwitzů Podhradí.

SOkA Cheb, Tělocvičný spolek Podhradí.

Gradl, Heinrich, Monumenta Egrana, Eger, 1886

Literatura:

Brzobohatý, Jan: Okupační finanční správa v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945, SAP, r. XII., č. 2., 1962, str. 68-86.

Kubů, František, Štaufská ministerialita na Chebsku, Cheb 1997

Macek, Jaroslav, Brzobohatý, Jan: Spisová manipulace nacistické okupační správy-zásady a vývoj, SAP r. XV, č. 1., 1965, str. 229-276.

Macková Marie: K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, AČ 49/4, 1999, str. 235-240

Martínek, Zdeněk: Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, ASMV č.j. AS/1-284/2000), Praha 2000.

Medková, Marta: K historicko-správnímu vývoji a obecní samosprávě hlučínských obcí opavského okresu, AČ 49/4, 1999, str. 225-234.

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970, Praha 1978

Vrbata, Jaroslav: Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945, SAP r. XIII, č. 2, 1962, str. 45-67.

Úlovec, J., Hrady, zámky a tvrze na Chebsku, Cheb 1998

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
I. Knihy			
1. Knihy všeobecné správy obce			
1	Pamětní kniha obce Neuberg (Sb 172/K173)	1931 – 1938	K 1
2	Kniha zápisů ze zasedání obecního zastupitelstva	1917 – 1923	K 2
2. Knihy správy obecního majetku			
3	Kniha denních výdajů, vkladů a záloh	1943	K 3
4	Kniha denních výdajů, vkladů a záloh	1944 - 1945	K 4
3. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku			
5	Kniha evidence zemřelých obyvatel	1891 – 1924	K 5
6	Kniha evidence zemřelých obyvatel Kamenná osada a Elfhausen	1906 – 1945	K 6
7	Kniha evidence pracovních knížek	1901 – 1906	K 7
8	Kniha evidence pracovních knížek	1906 – 1920	K 8
9	Trestní protokol	1906 – 1931	K 9
4. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech			
10	Kniha daní a odvodů	1943 – 1944	K 10

<u>Inv. č.</u>	<u>Obsah</u>	<u>Čas. rozsah</u>	<u>Ev. j.</u>
II. Spisový materiál			
II.1 Spisy			
1. <u>Obec a její správa</u>			
1.1 Evidence občanů, domovské právo			
11	Domovské listy	1850 – 1928	1
1.2 Všeobecná správní činnost obce			
12	Nařízení zemského rady v Aši	1940 – 1944	1
13	Oběžníky	1927 – 1940	1
14	Vedení obecní kroniky	1922 – 1939	1
<u>2. Správa obecního majetku</u>			
2.1 Evidence obecního majetku			
15	Pojištění obecního majetku	1942 – 1945	1
16	Doklady a účtenky k obecnímu jmění	1941 – 1945	1
<u>3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek</u>			
3.1 Evidence pobytu			
17	Policejní přihlášky	1944 – 1945	1
18	Policejní odhlášky	1945	1

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
19	Obecní strážník	1925 – 1942	1
3.2 Trhy a zásobování			
20	Tržní řád obce Podhradí	1942 – 1944	1
21	Dodatečné cejchování	1941	1
22	Rozhodnutí o odebrání potravinových lístků	1940 – 1945	1
23	Ohlašovací lístky pro vyživovací úřad	1941 – 1942	1
24	Odhlašovací lístky pro vyživovací úřad	1941 – 1943	1
25	Samozásobení masem a tukem	1941 – 1944	1
3.3 Zdravotní a veterinární záležitosti			
26	Vystěhování z obecního bytu z hygienických důvodů	1944	1
27	Zpráva o výsledku veterinárního vyšetření jatečního dobytka	1941	1
3.4 Stavební záležitosti			
28	Stavební řízení – rozhodnutí	1942 – 1945	1
29	Odnětí stavebního povolení	1941 – 1945	1

<u>Inv. č.</u>	<u>Obsah</u>	<u>Čas. rozsah</u>	<u>Ev. j.</u>
<u>4. Péče o veřejné ústavy a zařízení</u>			
4.1 Sociální péče			
30	Sociální podpora – výplata	1945	1
31	Peníze na podporu sociální péče	1939 – 1945	1
<u>5. Spolupůsobení ve státních záležitostech</u>			
5.1 Vojenské záležitosti			
32	Vojenské záležitosti – Egerländer Gedenkhalle	1940	2
33	Pohřebování vojíni	1943	2
5.2 Záležitosti daňové a katastrální			
34	Daň z pozemků	1944 – 1945	2
5.3 Soudní záležitosti			
35	Trestní listy	1923 – 1939	2
36	Rozsudky a výpisy z trestního rejstříku	1944	2
5.4 Zemědělství, lesnictví, myslivost, rybolov			
37	Seznamy zemědělských a lesních statků o rozloze 1-50 arů	1940	2

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
38	Dotazníky k zjišťování využití zemědělské půdy	1944	2
39	Přidělování povolení k těžbě dřeva	1942 – 1943	2
40	Rozdělení honitby	1940	2
III. Účetní materiál			
III. 1 Účetní přílohy			
41	Výpisy z účtu obce	1936 – 1938	2
IV. Ostatní materiál			
IV. 1 Plány			
42	Plán katastrálního území Podhradí reprodukce plánu z roku 1915 (8 částí tištěných na karton, měřítko 1:2880)	1945	M 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Podhradí
Časové rozmezí:	1850 - 1945
Počet evidenčních jednotek:	12
Z toho :	
knihy	10
kartony	2
mapy	1
Počet inventárních jednotek:	42
Rozsah fondu v bm:	0,35
Stav ke dni:	12. 9. 2005
Fond zpracoval:	Karel Halla
Pomůcku sestavil:	Karel Halla
Počet stran:	15
Počet výtisků:	5
Pomůcku schválil:	PhDr. Jaromír Boháč dne 12. 9. 2005 – č.j. SOAP/02 - 586/05-14